

Eesti naised võimu juures 1992–2003

Tiina Raitviir (RiTo 7), Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsioloogia osakonna õppejõud

Eesti seadusandliku ja täidesaatva võimu juurest on kõrvale jäänud suur hulk ühiskonnaliikmeid – naised. Olles rahvastikus ülekaalus (53,9%), käsitletakse naisi poliitika kujundamisel ja juhtimisel vähemusena.

Eestis on naiste osa seadusandliku ja täidesaatva võimu juures väike. Seda on mõjutanud mitu asjaolu: naiste osatähtsus erakondades ja erakondade juhtorganeis, naiste osatähtsus valimisnimekirjades, valimisseadused ja muudki, sealhulgas naiste endi tagasihoidlikkus ja passiivsus. Käesolevas töös keskendun pigem statistilise teabe edastamisele kui poliitikas tegutsevate naiste vähesuse põhjuste otsimisele.

Naiste osatähtsus Eesti parlamendis on sealhulgas näitaja, mida on hea võrrelda ÜRO neljanda naiste maailmakongressi (4.–15. september 1995, Beijing) seisukohti aluseks võttes. Neis soovitati kaasata naisi otsuseid vastu võtvatesse kogudesse, sealhulgas parlamenti, vähemalt 30% ulatuses. Eesti Erakondade Naisteühenduste Ümarlaud seadis 1999. aastal enne parlamendivalimisi sama eesmärgi – tõsta naiste osatähtsus Eesti parlamendis 30%-le. Kahjuks ei õnnestunud see ei 1999. aasta ega ka 2003. aasta valimistel.

2001. aasta sügisel (seisuga 12.10.2001) jäi Eesti 17,8%-lise naiste osalusega maailma riikide parlamentide seas 37. kohale, 2003. aasta talvel (31.01.2003) asuti sama näitajaga 50. kohal. Pärast 2003. aasta valimisi pääses naisi parlamenti 18,8%, mis tõstis näitajat ligikaudu viie koha võrra (Women in National...). 30% piiri ületas 2001. aastal 9 ja 2003. aastal 11 riiki. Viimasel juhul suutsid seda Euroopa riikidest peale Põhjamaade veel Madalmaad, Austria ja Saksamaa. Läti on naiste 21,0%-lise osatähtsusega Eestist ette jõudnud (varem jäi pisut maha), seevastu Leedu jääb oma 10,6%-ga veel rohkem maha kui enne. Põhjamaade keskmine – 39,9% – on esialgu kättesaamatus kauguses, kuid Euroopa OSCE liikmesmaade keskmise, 17,9%-ga on Eesti enam-vähem samal tasemel. Soome parlamenti valiti naisi tänavu 37,5% (eelmisses koosseisu 36,5%). Samal ajal on araabia maades naisi parlamendis keskmiselt 6,3%.

Paremparteid ükskõiksemad

Eestis pärast taasiseseisvumist korraldatud neljadel parlamendivalimistel on naiste osatähtsus vastavalt 12,9%, 11,9%, 17,8% ja 18,8% (tabel 1). Enne taasiseseisvumist toimunud valimistega võrreldes võib neid madalaid protsente pidada pisukeseks progressiks, sest NSV Liidu rahvasaadikute valimiste (1989) tulemusena sattus saadikute sekka umbes 6%, Eesti Ülemnõukogu valimistel (1990) 7% ja Eesti Kongressi valimistel (1990) 10% naisi.

Tabel 1. Naiste kandideerimine ja valituks osutumine valimistel 1989–2003

Valimised	Aeg	Kandideerijaid			Mandaa- tide arv kokku	Naistest osutus valituks	
		kokku, arv	sh arv	naised %		arv	%
NSV Liidu rahvasaadikute	26.03.1989	107	6	6,0	36	2	5,0
Parlamendi -valimised							
Eesti Kongressi	24.02– 01.03.1990	1200	144	12,0	508	51	10,0
Eesti Ülemnõukogu	18.03.1990	392	24	6,1	105	7	7,0
Riigikogu	20.09.1992	627	84	13,4	101	13	12,9
Riigikogu	5.03.1995	1250	219	17,5	101	12	11,9
Riigikogu	7.03.1999	1884	508	27,0	101	18	17,8
Riigikogu	2.03.2003	963	206	21,4	101	19	18,8
Kohaliku omavalitsuse							
volikogu valimised							
Kohalike nõukogude	10.12.1989	8984	1342	15,0	3513	316	9,0
KOV	17.10.1993	8971	2535	28,3	3483	834	23,9
KOV	20.10.1996	11128	3674	33,0	3453	920	26,6
KOV	17.10.1999	12802	4562	35,6	3355	951	28,3
KOV	20.10.2002	15181	5727	37,7	3273	923	28,3

ALLIKAS: Raitviir 1996; Vabariigi Valimiskomisjon.
KOV – kohaliku omavalitsuse volikogu.

Naiste saamisel parlamenti oli ja on parlamendi valimise seaduse kohaselt otsustava tähtsusega naiste aetus valimisnimekirjade eesotsas, s.t esimeses ja teises kümnes. Kogutud häälte arv osutub vähem tähtsaks. Viimaseil aastail on naisi seal 17–20%. Ei pea paika kuulds, nagu oleks naiskandidaadid paigutatud valdavalt valimisnimekirjade lõpuossa, seega pole nende paigutus kogu nimekirjade ulatuses kaugelki halb. Üldjuhul oli naisi valimisnimekirjade esimeses kolmandikus tõesti suhteliselt vähe, teises kolmandikus kõige rohkem ja viimases kolmandikus mõnevõrra rohkem kui esimeses.

Traditsiooniliselt annavad teistest suhteliselt rohkem naisparlamendiliikmeid Keskerakond ja Mõõdukad, nii oli see ka 2003. aasta valimistel (vastavalt 25% ja 33% liikmeist). Võimuparteidest valiti naisi parlamenti keskmisest vähem Res Publicas – 18%, Reformierakonnas – 16% ja Rahvaliidus – 15%.

Seniste parlamendivalimiste tulemuste analüüs näitab, et esiteks on keskmine naiskandidaatide osatähtsus valimistel üldjuhul suurem kui keskmine parlamenti valitud naiste osatähtsus ja teiseks suureneb naiskandidaatide osatähtsuse kasvades kokkuvõttes ka parlamenti pääsenud naiste osatähtsus. Samas ei ole see kasv proportsionaalne. Tänavused valimised olid selles suhtes erandlikud – naisi kandideeris vähem (ilmselt valimisnimekirjade kindlaksmääratud mahust – 125 inimest – tekkinud konkurentsi tõttu), kuid valitud naiste osatähtsus isegi kasvas pisut (tabel 1). Kõige rohkem oli 2003. aasta valimistel liikmekandidaatide seas naisi parteides, kes parlamenti ei pääsenud, samuti Mõõdukates, kust neid valiti sinna vähe. Parlamendiparteide nimekirjades kandideeris naisi keskmiselt või alla selle.

Viimaste valimiste kogemus veenab, et naisi kandideerib ja ka saab parlamenti rohkem vasakkallaklikest ja keskpaika hoidvatest parteidest, paremkallaklikud erakonnad on teadlikult või ebateadlikult soolise tasakaalustatuse suhtes ülimalt ükskõiksed.

Plahvatuslik kasv

Kokku kasvas parlamenti kandideerivate naiste arv 1992–1999 lausa plahvatuslikult – 6,0 korda –, samal ajal kui meeskandidaatide arv suurenes ainult 2,5 korda. Tänavustel valimistel vähenes nii nais- kui ka meeskandidaatide arv ja lähteaastaga võrreldes ka kasvu kiirus, kuid naiskandidaatide arvu kasv 1992–2003 oli sellegipoolest suurem kui meeste oma. Probleeme tekitab see, et naised kandideerivad palju sagedamini kui varem, kuid parlamendiliikmete sekka jõuavad ainult natuke sagedamini. Viimase tõestuseks võib esitada järgmised näitajad tabelist 2, mille algandmed on võetud tabelist 1.

Tabel 2. Naiste ja meeste kandideerimise efektiivsus valimistel 1992–2003

Näitaja	Parlamendivalimised				Kohaliku omavalitsuse valimised			
	1992	1995	1999	2003	1993	1996	1999	2002
Naiskandidaatide arvu suhe valitud naiste arvu	7,0	18,3	28,2	10,8	3,0	4,0	4,8	6,2
Meeskandidaatide arvu suhe valitud meeste arvu	6,1	11,6	16,6	9,2	2,4	2,9	3,3	4,0
Meeskandidaatide arv ühe naiskandidaadi kohta	6,5	4,7	2,7	3,7	2,5	2,0	1,8	1,6
Valitud meeste arv ühe valitud naise kohta	6,8	7,4	4,6	4,3	3,2	2,8	2,5	2,5
Naiskandidaatide arvu kasv 1992. või 1993. a-ga võrreldes, kordades	1,0	2,6	6	2,5	1,0	1,4	1,8	2,3
Meeskandidaatide arvu kasv 1992. või 1993. a-ga võrreldes, kordades	1,0	1,9	2,5	1,4	1,0	1,2	1,3	1,5

ALLIKAS: Vabariigi Valimiskomisjon.

Kandideerivate naiste ja meeste arvuline erinevus vähenes kuni 1999. aasta valimiseni ning kasvas siis taas: ühe naiskandidaadi kohta tuli 1992. aastal 6,5, 1995. aastal 4,7, 1999. aastal 2,7 ja 2003. aastal 3,7 meeskandidaati. Parlamendiliikmete hulgas ei ole meeste ja naiste arvuline vahekord nii kiiresti ühtlustumise suunas liikunud ning püsis kahtedel viimastel valimistel stabiilne.

Tabeli 2 sisu võib üldistada järgmiselt: naiste kandideerimise efektiivsus parlamendivalimistel on meeste omast väiksem ja väheneb. Naistel on üha raskem parlamenti pääseda. Võimalik, et kasvava konkurentsi tõttu naiskandidaatide endi vahel, viimaste valimiste aegu ka üldise konkurentsi kasvu tõttu seoses nimekirjade pikkuse piiramisega.

Eelnevast tuleneb tõsiasi, et naiskandidaatide arvu ja osatähtsuse mehaaniline suurendamine ei aita kaasa naissoost parlamendiliikmete osakaalu järsule kasvule. Ainult kvantiteedile rõhumine ei päästa.

Parlamenti valitud naiste osatähtsust mõjutavad ka naiskandidaatidele antud hääled. Valijad annavad naistele meestega võrreldes keskmiselt vähem hääli. Ühe inimese kohta antud hääle arv peegeldab võrdlevalt mees- ja naiskandidaadi keskmist väärtust valija silmis, aga ka kandidaadi paigutust valimisnimekirjas (valija ei taha neile, kes tagapool, oma häält raisata – nad ei saa niikuinii parlamenti). 1992. aastal kogus parlamenti valitud naine keskmiselt 79,5% sellest hääle arvust, mis sai mees (arvud vastavalt 1879 ja 2337). 1995. aastal oli naiste keskmine hääle arv 54,6% meeste vastavast näitajast (arvudes 1747 ja 3195), 1999. aastal 86,6% (2102 ja 2428) ja 2003. aastal 83,3% (2213 ja 2656).

Tänavustel valimistel said naised keskmiselt vähem hääli lihtkvooriga parlamenti pääsenute tõttu, sest kõige rohkem hääli kogunud poliitikute nimekirja esimeses pooles naisi polnud. Samas ringkonna- ja kompensatsioonimandaadiga parlamenti pääsenud naiste keskmine hääletasaak oli suurem kui samal moel sinna saanud meestel. Järeldus: naisi-staarpoliitikuid, neid tuntumaid ja suuremaid hääletpüüdjaid on vähe. Staare saab vajaduse korral muidugi toota. Kui ka edaspidi kehtib seaduspärasus, et naine kogub keskmiselt vähem hääli kui mees, siis on ju selge, et mida rohkem naisi kandideerib, seda vähem saab partei hääli!

Tipus naisi endiselt vähe

Mandaatide jagunemist meeste ja naiste vahel 1992.–2003. aasta parlamendivalimistel saab jälgida tabeli 3 järgi. Ühelt poolt viitab see naiste tipp-poliitikuks pürgimise edukusele: viimastel parlamendivalimistel pääses isikumandaadiga Riigikogusse koguni kaks naist. Teisalt langes nende konkurentsi- ja hääletekogumise võime, sest kõigest kompensatsioonimandaadiga parlamenti tulijaist oli naisi 29,6%.

Tabel 3. Mandaatide jaotus ja omandamise viis parlamendivalimistel 1992–2003

	Isikumandaat			Ringkonnamandaat			Kompensatsioonimandaat		
	kokku	sh naisi	naiste %	kokku	sh naisi	naiste %	kokku	sh naisi	naiste %
1992	17	1	5,9	24	2	8,3	60	10	16,7
1995	15	0	0,0	37	3	8,1	52	9	17,3
1999	11	1	9,1	44	8	18,2	46	9	19,6
2003	14	2	14,3	60	9	15,0	27	8	29,6

ALLIKAS: Vabariigi Valimiskomisjon.

Naised, kes koguvad meestega sama palju häält, peavad olema sama head või paremad poliitikud kui mehed, kasutama laia tuntust ja nautima meedia soosikut. Eesti meedia kipub aga naisi välimuse, riietuse või eraelu põhjal arvustama ja naeruvääristama või kirjeldama kui meestega võrreldes passiivseid ja väheedukaid. Selline tendentslik käsitlus vähendab veelgi naispoliitikute võimalusi.

Naised parlamendi, komisjonide ja fraktsioonide juhatustes on harv nähtus. Ühtki parlamendi naisesimeest Eesti Vabariigis enne Ene Ergmat (valiti 31.03.2003) polnud. Enne taasiseseisvumist oli Ülemnõukogu juhatuses aseesimeheks Marju Lauristin. 1992–1998 naisi parlamendi juhatusse ei valitud. Esimese naisena valiti sinna kahel korral Siiri Oviir – 1999. ja 2000. aastal Riigikogu teiseks aseesimeheks. 2001., 2002. ja 2003. aastal naisi parlamendi aseesimeesteks ei valitud.

Naisi oli ja on vähe ka parlamendi kümne alatise komisjoni juhtkonnas. Nii 2001., 2002. kui ka 2003. aastal on kõigest ühe komisjoni esimees olnud naine. Need olid vastavalt põhiseaduskomisjon (Liia Hänni), kultuurikomisjon (Viive Rosenberg) ja sotsiaalkomisjon (Mai Treial). 2001. aastal komisjonidel naisaseesimehi polnud, 2002. oli üks (riigikaitsekomisjon, Valve Kirsipuu) ja tänavu valitud uues Riigikogus kolm (kultuurikomisjonis Signe Kivi; põhiseaduskomisjonis Siiri Oviir; sotsiaalkomisjonis Kadi Pärnits) (<http://www.riigikogu.ee/>).

Kõige rohkem oli 2001. aastal naisi komisjoniliikmete seas kultuurikomisjonis ja väliskomisjonis, kummaski neli. 2002. aastal oli rohkem naisi põhiseaduskomisjonis, rahanduskomisjonis ja väliskomisjonis, igaühes kolm. Praegu on kõige naisterohkemad sotsiaalkomisjon (kuus naist) ja kultuurikomisjon (neli naist). Enamasti on komisjonides üks–kaks naist. Kahes komisjonis, nimelt maaelu- ja majanduskomisjonis polnud 2001. ja 2002. aastal ühtki naisliiget. 2003. aastal on selliseid komisjone kolm: maaelu-, keskkonna- ja rahanduskomisjon. Otsuste vastuvõtmise soolist tasakaalustatust need komisjonid, kus naisi pole või kus neid on üks–kaks, tagada ei saa.

Parlamendil on ka ajutised ja erikomisjonid. 2002. aastal oli neid kokku viis, esimehed kõigil mehed, kahel komisjonil aseesimehed siiski naised. Kahe komisjoni liikmete seas naisi polnud. 2003. aasta erikomisjonide ja ajutiste komisjonide kohta andmed veel puuduvad.

Seitsmest parlamendifraktsioonist ühel oli 2001. ja 2002. aastal fraktsiooni esimees naine (Möödukatel Marju Lauristin). Naisaseesimees oli 2001. aastal kolmel ja 2002. aastal kahel fraktsioonil, ühel fraktsioonil (Rahvaliid) polnud naisi isegi fraktsiooni liikmete hulgas. Pärast 2003. aasta valimisi pole ühelgi kuuest fraktsioonist naisesimeest ja/või –aseesimeest, ühes fraktsioonis – Isamaaliit – pole ainsatki naist.

Üks tegureid, miks naiste osatähtsus parlamendi komisjonide ja fraktsioonide juhtkonnas oli ja on nii väike, on naiste väike arv ja osatähtsus parlamendis. Viimasega saab hõlpsasti õigustada naiste juhikohast ilmajätmist ettekäändel, et naisi lihtsalt ei jätku kõikjale. Alles siis, kui naiste arv ja osatähtsus parlamendis kasvab, saab hinnata parlamendi tõelist suhtumist naistesse kui parlamendi kesktaseme juhtidesse, samuti sellesse, kas neid peetakse või ei peeta meestega võrdväärseteks poliitikuteks.

Naised kohalikes volikogudes

Kohaliku omavalitsuse volikogu (edaspidi KOV) valimisel kandideerib ja osutub valituks Riigikogu valimistega võrreldes rohkem naisi. Naissoost kandideerijate osatähtsus kasvas aastail 1993–2002 28,3%–lt 37,7%–le (kasv 2,3 korda) ja valituks osutunute oma 23,9%–lt 28,3%–le (kasv 1,1 korda). Naiste parem ligipääs kohalikule seadusandlikule võimule parlamendiga võrreldes on seaduspärasus, mis kehtib paljudes maailma maades. Omavalitsuste valimised on rahvalähedasemad ja väiksema konkurentsiga (v.a suured linnad), kus peabki osalema ja valituks osutama rohkem naisi.

KOV-i valimistel kandideerinud (1999. a 35,6 ja 2002. a 37,7%) ja valituks osutunud (1999. ja 2002. a 28,3%) naiste osatähtsust võiks pidada hädapärast rahuldavaks, kui tegu oleks Riigikogu valimistega. KOV-i kui kohaliku tasandi valimiste kohta on naisi siiski liiga vähe. Ka ei täitunud lootus, et KOV-i valimisel 2002 osutub eelmiste valimistega võrreldes valituks rohkem naisi. Kandideerimisefektiivsus hoopis vähenes (tabel 2).

KOV-i valimisel ilmnevad samad tendentsid mis Riigikogu valimiselgi (vt tabelleid 1 ja 2): naiskandidaatide arv kasvab kiiremini ning naiste ja meeste suhe paraneb valitud kogudesse kandideerijate hulgas kiiremini kui neisse kogudesse valitute hulgas. Seega naiste kandideerimisefektiivsus väheneb, kuigi viimase ajani püsis arvamus, et valitud kogudesse pääseb iga korraga üha rohkem naisi. Viimased KOV-i valimised (2002) ja viimased parlamendivalimised viitavad aga sellele, et sooline tasakaalustumine on neis valitavates seadusandlikes kogudes hoopiski takerdunud.

Kui vaadata, kas soolise tasakaalustatuse mõttes on edumeelsemad riigi n-ö juhtivad maakonnad koos seal paiknevate Eesti suuremate linnadega või ülejäänud, perifeersemad maakonnad, siis Harjumaa (koos Tallinnaga) jääb enamasti keskmisest tunduvalt maha või on mõne aasta valimistulemuse järgi Eesti keskmise sarnane. Põhjus peitub arvatavasti ägedas konkurentsist – 2002. aastal 7,3 kandideerijat ühele kohale, samal ajal kui Eesti keskmine oli 4,7 inimest kohale. Eesti keskmisest jääb maha ka Tartumaa (koos Tartuga), kuid mitte nii tuntuvalt kui Harjumaa (koos Tallinnaga).

Tallinna linnavolikogus oli pärast 1999. aasta valimisi naissaadikuid 26,6% ja 2002. aastal valiti neid sinna 23,8%. Eriti viimane näitaja on Eesti keskmisest (28,3%) märksa väiksem. Nii 1999. kui ka 2002. aastal pärinesid Tallinna naissaadikud peamiselt kahest parteist: Keskerakonnast (1999. aastal 21–st 10, 2002. aastal 32–st 10) ja Reformierakonnast (1999. aastal 10–st 4, 2002. aastal 11–st 5). Tallinnas pääses 2002. aasta volikogusse suuruselt teise liikmeskonnaga (17 kohta) Res Publica, ent nende hulgas polnud ühtegi naist. 1999. aastal sai kahest vene nimekirjast volikogusse 13 inimest, kelle hulgas oli kõigest üks naine.

Erakordne patriarhaalsus

Kohalike omavalitsuste seniste valimiste tulemusena on omavalitsuste tippjuhtkonnad osutunud erakordselt patriarhaalseks: linnavolikogude esimeestest oli 2001. aasta kevadel naisi kõigest 14,3%, vallavolikogu esimeestest aga 15,2% (Riigitelefoni... 2001). 15. jaanuaril

2003 oli nende osatähtsus, arvatud siseministeriumist saadud omavalitsusjuhtide ja – sekretäride aadressi- ja telefoninimekirjade järgi, vastavalt 12,4% ja 15,0%.

Võrreldes 1999. ja 2002. aastal valitud KOV-i esimeeste kui kohaliku seadusandliku kogu tiptasandi soolist koosseisu 1999. ja 2003. aastal valitud parlamendi kui riigi seadusandliku kogu soolise koosseisuga, selgub, et viimases on isegi suhteliselt rohkem naisi. See näitab, et KOV-i esimeeste kohtadele on tugev konkurents ja need kohad on kõrgelt hinnatud, hinnatumad isegi kui parlamendiliikme omad. Ehk teisiti väljendades: olla vallas või linnas esimene tundub olevat tähtsam kui kuulumine 101 parlamendipoliitiku hulka.

Tallinna linnavolikogu esimehi on olnud aastatel 1993–1999 kaheksa, esimene naine, Maret Maripuu Reformierakonnast, valiti ametisse 2001. aasta detsembris ja ta jätkas samal kohal ka pärast 2002. aasta oktoobris toimunud valimisi. Tartus juhtis 1989–1993 esimehena kohalikku linnavolikogu Aino-Eevi Lukas, pärast seda pole sel ametikohal ühtegi naist töötanud. Traditsioonidele toetudes ja loomulikus korras konkureerides valitakse volikogusid juhatama valdavalt mehed.

Senised valimistulemused ei taga KOV-is otsuste vastuvõtmisel soolist tasakaalu, sest naisi on neis alla kolmandiku ja esimeeste hulgas üksnes 12–15%. Oleks loogiline, et kaugemas tulevikus on KOV-i liikmeskonnas naisi 40–45%, esimeeste hulgas vähemalt 30%.

Naised valitsuses

Eestis pole olnud ühtki naispeaministrit. Selle eelduseks oleks tugeva naispartei juhi esilekerkimine, mida aga pole juhtunud. Eestis pole selles suhtes erandlik riik – 2002. aasta alguses polnud Euroopas ainsatki naispeaministrit. 2000. aastal sai Soome oma esimese naispresidendi Tarja Haloneni, 2003. aastal aga oma ajaloos esimese naispeaministri Anneli Jäätteenmäki. Balti riikidest on Leedus valitsust juhtinud kaks naispeaministrit (Kazimiera Prunskiene 1990–1991 ja Irena Degutiene 1999).

Eestis pole olnud ka naispresidenti, selle artikli autor on arvamusel, et niipea ei tule ka. Naised on presidendivalimistel kandideerinud (Lagle Parek, Siiri Oviir), kuid üsna edutult. Lätis tegutseb praegu väga autoriteetne naispresident (Vaira Vike-Freiberga, aastast 1999), kuigi tema valimine oli pigem juhus, tähendas rohkem teiste kandidaatide vastu kui selle naiskandidaadi poolt olemist.

Euroopa Liidu liikmesmaade valitsustes oli 2000. aastal keskmiselt 25,8% naisi (European Database...) ja koos kandidaatriikidega ligikaudu 23% (Women in Politics... 2001). Valitsusi, kus naisi oleks alla 10%, oli liikmesriikide seas vaid kaks ja kandidaatriikide hulgas seitse, kusjuures Eestis aastail 2000–2001 viimaste hulka ei kuulunud, küll aga Läti ja Leedu. Valitsusi, kus naisi oli 30% ja rohkem, oli liikmesriikide hulgas kuus – Põhjalaad ja Saksamaa. Kandidaatriikide maksimum ulatus 2001. aastal 21%-ni (Poola). Eestis saavutas Siim Kallase valitsuse alguses (2002. aastal) 35,7%-ga teatavasti Eestis rekordi ja jõudis Euroopa riikide hulgas neljandale kohale. Soome uues, 2003. aasta valitsuses on naisi-mehi

võrdselt, Eesti uues valitsuses on naisi 7,1% (tabel 4). Keskmiselt on Eestis 1990–2003 olnud naistest valitsuse liikmeid 12,3%.

Allpool käsitletakse lähemalt naiste arvu ja osatähtsust valitsusliikmete seas ning nende rakendatust Eesti Vabariigi valitsuses eri valdkondades, sealhulgas ka taasiseseisvumise eelsel ajal (vt järgnevat tabelit). Oleks loomulik, kui Eesti valitsuses oleks suurem sooline tasakaal ja naisi valitsusliikmeist vähemalt 30–40%.

Tabel 4. Naised valitsuse liikmena 1990–2003

Valitsus	Aeg	Liikmeid		Naiste osakaal, %	Naisministrite funktsioon**
		kokku	s naisi		
Edgar Savisaar*	3.04.90–30.01.92	22	1	4,5	S
Tiit Vähi, 1. valitsus*	30.01.92–21.10.92	21	1	4,8	S
Mart Laar, 1. valitsus	21.10.92–8.11.94	14	3	21,4	B; E; S
Andres Tarand	8.11.94–17.04.95	15	1	6,7	E
Tiit Vähi, 2. valitsus	17.04.95–6.11.95	15	2	13,3	E; S
Tiit Vähi, 3. valitsus	6.11.95–17.03.97	17	2	11,8	S; S
Mart Siimann	17.03.97–25.03.99	15	2	13,3	S; S
Mart Laar, 2. valitsus	25.03.99–28.01.02	15	2	13,3	S; S
Siim Kallas	28.01.02–10.04.03	14	5	35,7	B; E/I; S; S; S
Juhan Parts	alates 10.04.03	14	1	7,1	B
Kokku / keskmine		192	20	12,3	

ALLIKAD: Toomla 1999, 161–164, 192–193; Vabariigi Valitsus.

* üleminekuvalitsused. Eesti Vabariigi iseseisvus taastati 20.08.1992.

** kasutatakse BEIS-tüpoloogiat, mille kohaselt ministrid jagatakse:

B-funktsiooni ehk alusfunktsiooni täitjad: välis-, sise-, kaitse- ja justiitsminister, mõnikord ka rahandusminister;

E-funktsiooni ehk majandusega tegelevad ministrid: majandus-, kaubandus-, tööstus- ja põllumajandusminister;

I-funktsiooni ehk infrastruktuuriga tegelevad ministrid: teede-, side-, informatsiooni- ja keskkonnaminister;

S-funktsiooni ehk sotsiaal-kultuurilist funktsiooni täitvad ministrid: sotsiaalminister (või tööturu-, tervishoiu-,

rahvastiku-, perekonna-, laste ja eakate minister), kultuuri- ja haridusminister.

Eesti valitsused on olnud valdavalt lühiealised: 1990–2003 oli võimul kümme valitsust. Võimalus ministrina tegutseda on olnud seega suhteliselt paljudel. Sellest hoolimata oli valitsustes, kui Siim Kallase oma välja arvata, naisministreid vähe. 2002. aastal andsid valitsuse liikmeid peamiselt Keskerakond ja Reformierakond, 2003. aastal tuli valitsuse ainus naisminister Reformierakonnast.

Naisministrite funktsioonide iseloomustamiseks pöördugem üldtuntud BEIS-tüpoloogia poole. Nagu tabelist 4 selgub, määrati 1990–2002 Eesti naisministrid (nagu ka mujal maailmas tavaks) kõige sagedamini täitma S-funktsiooni, s.t sotsiaalseid ja kultuurilisi ülesandeid. Riigi jaoks kõige tähtsam, alus- ehk B-funktsiooni täitvaid naisi on Eesti valitsustes olnud mõni üksik, nende seas üks siseminister (Lagle Parek, Mart Laari esimeses valitsuses) ja kaks korda üks välisminister (Kristiina Ojuland Siim Kallase ja Juhan Partsi valitsus). Rahandus- ja kaitseministri kohale pole ühtegi naist Eestis seni pandud. Majandus- ehk E-funktsiooni on samuti täitnud paar naist (reformiminister Liia Hänni, Mart Laari esimeses valitsuses ja Andres Tarandi valitsuses; majandusminister Liina Tõnisson, Tiit Vähi teises valitsuses; majandusminister ning teede- ja sideminister Liina Tõnisson, Siim Kallase valitsuses). I-funktsiooni täitvaid naisministreid pole Eestis kuni Siim Kallase valitsuseni olnud, viimases juhtis Liina Tõnisson peale majandusministeeriumi ka teede- ja sideministeeriumi.

Naiste häääl valitsuses jääb nõrgaks ainuüksi naisministrite vähesuse tõttu. Riigi kõige kõrgema täidesaatva organi – valitsuse – otsustamise ja riigijuhtimise sooline tasakaal pole tagatud.

Naised kohaliku juhina

Ka kohaliku juhina kujutletakse ja tunnustatakse Eestis harilikult meest. Linnapea ja vallavanema ametikohad on Eestis eriti maskuliinse staatusega.

Eestis on ühetasandiline KOV-i süsteem, kus kohaliku täitevvõimu tipus, s.t linnapeade ja vallavanemate hulgas oli naisi 2001. aasta märtsi seisuga vastavalt 4,8% ja 11,8% (Riigitelefoni ... 2001), 2003. aasta algul 12,5% ja 11,9% (siseministeeriumi aadressi- ja telefonitabelite järgi). Naiste nii väike esindatus ei saa olla juhuslik, sest vaatlusaluste üksuste arv on piisavalt suur ja vaatlus on kõikne. Nagu eespool selgus, oli ka kohalike volikogude juhtide hulgas naisi vähe. Sellest järeldub, et mehed ihaldavad väga kohalikku võimu, iseäranis täitevvõimu.

Tallinna linnapeade hulgas oli aastail 1990–2003 vaid üks naine, Ivi Eenmaa. Samal ajavahemikul pole Tartul naislinnapead olnud. Mõlema Eesti suurema linna abilinnapeade sekka on mõne koosseisu ajal mahtunud üksikuid naisi. Ei saa jätta lisamata, et maavanemad, kes küll omavalitsustöötajate hulka ei kuulu, on olnud siiani kõik samuti mehed.

Soolise tasakaalustatusega on asjad kohaliku omavalitsuse tasandil tippvõimu seas ajuti halvemadki kui valitsuse tasandil, seejärel jälle vastupidi. Nagu viitab naiste eriti väike

osatahtsus, on täitevõim nii riigi kui ka KOV-i tasandil Eestis enam väärtustatud kui seadusandlik võim.

Naistele meestega võrdsete võimaluste andmises pole midagi mõistusvastast. Pole tarvis muud, kui et Eesti poliitika ja poliitikud oleks nõus järgima Eesti Vabariigi põhiseadust ja euroopalikus kultuuris üldtunnustatud inimõigusi.

Kasutatud kirjandus

European Database. Frauen Computer Zentrum. – <http://www.db-decision.de>.

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – Riigi Teataja I 2002, 36, 220; 57, 355; 68, 407.

Raitviir, T. (1996). Eesti üleminekuperioodi valimiste (1989–1993) võrdlev uurimine. Elections in Estonia during the Transition Period: A Comparative Study (1989–1993). Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.

Riigikogu. – <http://www.riigikogu.ee/>

Riigikogu valimise seadus. – Riigi Teataja I 2002, 57, 355.

Riigitelefoni 2001/2002 (2001). Tallinn: Eniro Eesti AS.

Toomla, J. (koost) (1999). Valitud ja valitsenud. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Vabariigi Valimiskomisjon. – <http://www.vvk.ee/>

Vabariigi Valitsus. – <http://www.riik.ee/valitsus/>

Women in National Parliaments. – <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm/>

Women in Politics in the Council of Europe Member States (2001). Council of Europe.